

Manifest del Col·legi de Geògrafs, la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, la Societat Catalana de Geografia i l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya respecte l'actual situació d'INCENDIS FORESTALS a Catalunya

Els incendis forestals com a ordenadors del territori

Antecedents

Entenent els incendis forestals (IF) com un fenomen natural que forma part dels ecosistemes mediterranis; el comportament d'aquest fenomen es veu directament afectat pels efectes del canvi global (climàtic i d'usos del sòl). El sisè informe de l'IPCC (2021) sosté que a la majoria de regions del planeta els fenòmens meteorològics extrems seran més freqüents i intensos. Aquesta tendència està afectant Europa, i especialment la conca mediterrània, on ja es constata que l'augment de les temperatures és superior al d'altres regions europees.

Tot i que hi ha molta incertesa al voltant dels impactes específics del canvi climàtic respecte els incendis forestals (ex. efectes concrets en el règim d'incendis), multitud d'estudis i els diferents episodis extrems viscuts recentment (Portugal (2017, 2022), Escandinàvia (2018), Grècia (2020), Turquia (2021) i Espanya (2022)), demostren que hi ha un increment en la freqüència, intensitat i ocurrència dels incendis forestals a escala global. Per tant, l'increment dels IF no és una qüestió de futur, sinó malauradament, de present. Aquest present, i també el futur, quedaran condicionats per la planificació i gestió del territori que es promogui.

Catalunya és una de les regions més avançades respecte el coneixement dels incendis forestals (el seu comportament, patrons de propagació, gestió preventiva estratègica de suport a les tasques d'extinció, etc.). Tot i això, els episodis que estem vivint durant aquest estiu, posen de relleu que encara hi ha molts aspectes que cal abordar per tal de mitigar els efectes dels grans incendis forestals (GIF) sobre infraestructures, persones i ecosistemes, així com adequar l'evolució del paisatge i els usos del territori a les condicions canviants.

Catalunya és un país de boscos, i com a tal, cal concebre els boscos i la matriu agro-forestal com a infraestructura de país, i incloure-ho així en la planificació. Els incendis forestals són l'expressió de com ens relacionem amb el nostre entorn i quin és el nostre paisatge.

L'ordenació del territori i la gestió estratègica dels espais agro-forestals

Els diferents instruments d'ordenació del territori disponibles a Catalunya són eines clau per disposar d'una gestió del territori i dels seus usos des d'una perspectiva àmplia i detallada (diferents escales d'aplicació). Que tinguin en compte la multitud d'elements i característiques que conformen el territori (riscos naturals, cultura, mobilitat, assentaments, biodiversitat, etc.), així com la interacció que hi ha entre elles.

Actualment l'ordenació del territori no disposa de les eines suficients ni de la informació adaptada per a integrar la gestió del risc d'incendi forestal en la planificació territorial i urbanística.

Els diferents instruments de planificació territorial vigents (el Pla Territorial General de Catalunya (1985) i 7 dels 8¹ Plans Territorials Parcial (2006 – 2010)) responien a la necessitat de promoure una estructura d'espais oberts i d'assentaments orientada, entre d'altres, a evitar la dispersió de la urbanització. En aquests plans s'inclou d'una manera molt minsa la gestió del risc d'incendi forestal, en part degut a la manca d'informació disponible i adaptada als requeriments de l'ordenació del territori en el moment de la seva redacció (ex. informació respecte l'exposició i vulnerabilitat del sistema d'assentaments i infraestructures, cartografia i informació de la infraestructura verda que necessita d'especial protecció i gestió per a preservar-ne els serveis ecosistèmics o mitigar el risc, etc.).

Per tant, resta pendent aquesta anàlisi d'una manera específica per a cada territori, ja que les característiques i necessitats territorials varien molt en funció de l'àmbit d'estudi, i els impactes del canvi climàtic i els seus efectes en els IF són molt diferents per a cada territori (ex. Pirineu o Camp de Tarragona).

Cal avançar cap a una anàlisi del risc d'IF que s'integri en els requeriments de la planificació territorial, comprenent el sòl no urbanitzable com aquella matriu d'usos que, segons com estigui ordenada, pot esdevenir resilient als GIF (ex. promoció del mosaic agro-forestal, protecció del sòl d'activitat agrícola i ramadera que permet i manté la discontinuïtat forestal, etc.), entenent també que el sòl urbà i urbanitzable interactua amb el seu entorn i pot generar risc (ex. usos del sòl urbà que poden generar IF) i alhora seguretat (ex. una urbanització que compta amb una infraestructura de prevenció d'incendis i que conté un pla d'autoprotecció). La planificació s'ha d'adaptar a diferents nivells de risc, tal com es fa amb la planificació d'inundacions d'acord amb els períodes de retorn, que donen lloc a la limitació d'usos segons la seva vulnerabilitat o exposició al risc.

A més a més, cal potenciar i consolidar els canals de col·laboració interdepartamentals dins la Generalitat de Catalunya, així com amb altres administracions i agents implicats, per tal de garantir que la informació disponible s'inclouï en els instruments de planificació.

Actualment la prevenció del risc d'incendi forestal ha proveït de poques eines a l'urbanisme, i aquestes queden limitades en un context de canvi global amb incendis més ràpids i amb més energia.

En contrapartida, els coneixements de la propagació dels IF ha possibilitat que els instruments de prevenció existents i la millora dels serveis d'extinció disminueixi notablement l'impacte dels GIF, malgrat, paradoxalment, aquella superfície que ha deixat de cremar ho pot fer amb més virulència en un futur (paradoxa de l'extinció). Per tant, els esdeveniments recents, on els episodis de simultaneïtat han estat a punt de col·lapsar el sistema d'extinció, ens demostren amb urgència que resta pendent una anàlisi adequada per comprendre l'exposició i vulnerabilitat dels assentaments (ja siguin edificacions aïllades o construccions disperses o compactes).

Com es va demostrar amb l'incendi de Sant Llorenç Savall (2003) i s'ha tornat a constatar amb el del Pont de Vilomara (2022), entre molts altres exemples, els incendis poden interactuar amb urbanitzacions en contacte amb la trama urbana (interfase urbano-forestal). Tenint en compte que a Catalunya hi ha més d'un miler d'urbanitzacions d'aquesta tipologia, i que sovint estan ubicades en municipis amb una gran extensió territorial però amb pocs recursos humans i econòmics ("municipis petits"), cal abordar aquests elements del territori a una escala adequada a la gestió del risc d'IF.

Cal avançar cap a una gestió del risc (en les urbanitzacions i assentaments) que vagi més enllà de la franja de 25 metres, que analitzi detalladament l'exposició i vulnerabilitat dels mateixos

¹ El 2017 es va definir legalment l'àmbit territorial del Penedès, PTP del qual està actualment en procés de redacció.

(d'acord amb els patrons de propagació) per a poder identificar on cal una infraestructura preventiva addicional, i on no. D'aquesta manera, evitaríem les polítiques de “copy-paste” que apliquen la mateixa solució per a territoris diversos i diferents, i promouríem un ús més eficient dels recursos disponibles.

Cal doncs, que l'urbanisme pugui integrar mesures de prevenció efectives per aquells assentaments existents, disposant d'informació d'anàlisi a escala supramunicipal complementàriament al desplegament d'altres polítiques sectorials.

Al mateix temps, cal replantejar les limitacions de la normativa urbanística, així com dels espais naturals, respecte el desenvolupament d'activitats que contribueixen a la mitigació del risc (ex. rompudes o treballs forestals) per tal de trobar un equilibri entre els diferents objectius de gestió territorial.

El Pla General de Política Forestal (PGPF), tot i no estar vigent actualment, ja concebia un model esglaonat de planificació forestal que coincidia amb el model d'ordenació del territori, facilitant la integració de les disposicions, entre d'altres, de prevenció del risc d'IF.

D'altra banda, la Llei d'espais agraris² (2019) insta a la redacció del PTS Agrari de Catalunya, actualment pendent, que haurà de determinar els espais agraris d'alt valor per la seva funció de creació de mosaic agro-forestal per a la prevenció d'IF, com així ho especifica l'article 6.5 de la Llei.

Paral·lelament, està pendent activar els mecanismes de reconeixement i valoració de les activitats que contribueixen a la mitigació del risc d'IF, com ara la gestió forestal, la ramaderia o l'agricultura, a través de les ajudes PDR³ o d'altres. Per tant, aquella infraestructura d'amortiguament i reducció del risc d'IF que tenim actualment disponible en els nostres paisatges, no disposa d'un reconeixement del seu valor com a infraestructura de país per a la prevenció d'incendis. Cal recordar que aquests sòls actualment es veuen també amenaçats per la implantació d'energies renovables.

Amb tot, fem també un reconeixement explícit a totes aquelles millores que s'han fet fins ara en relació a la gestió del risc d'incendi (reducció del perill, consciència i cultura del risc, coneixement del fenomen, etc.) i per tal de seguir treballant amb els reptes exposats anteriorment

Demanam

1. Que la **gestió del risc d'incendi forestal**, així com la **planificació, ordenació i gestió del mosaic agro-forestal** esdevinguin **elements clau** en la **política territorial** i els instruments d'ordenació a escala regional, d'àmbit territorial i local.
2. Que s'incorpori al cos normatiu de l'ordenació del territori el reconeixement dels **boscors com infraestructura bàsica de país**, de forma coordinada amb el conjunt de polítiques sectorials corresponents (canvi climàtic, conservació, forests, etc.). Alhora que definir la **compensació** o el **Pagament per Serveis Ambientals** per a les actuacions específiques de la gestió forestal encaminades a la prevenció d'incendis⁴.

² Llei 3/2019, del 17 de juny, dels espais agraris.

³ Programa de Desenvolupament Rural.

⁴ El document [Pagament per Serveis Ambientals](#) reconeix que no hi ha cap llei que empari el PSA, excepte la del paisatge d'una manera indirecta, tot i haver instruments estatals (el document en cita dos) i quedant recollit en la Ley de Montes (darrera modificació de 21/2015).

3. Que es defineixi el contingut i metodologia d'un **Pla Director Urbanístic d'adaptació del mosaic agro-forestal per a la protecció d'assentaments urbans**, que pugui desclassificar sòls⁵ amb elevada exposició al risc, així com determinar la infraestructura verda estratègica de protecció dels assentaments vers els IF .

S'opta per aquesta figura per tal de respondre amb la màxima celeritat a alguns dels reptes pendents, tot i que caldrà acompanyar-lo d'altres instruments sectorials, en tant no substituirà altres figures. Els PDU són instruments de planificació més adaptables que els Plans Territorials Sectorials o els Plans Territorials Parcial i poden modificar la qualificació i classificació del sòl a les categories de sòls de prevenció per riscos, ampliant el concepte i proposant instruments que tinguin capacitat jurídica per actuar sobre sòls de propietat privada o comunal per raons d'utilitat pública en la prevenció del risc⁶.

4. **Adaptar el coneixement disponible** respecte els IF als requeriments del planejament urbanístic i territorial.
5. S'inverteixi en una **anàlisi de l'exposició i vulnerabilitat** dels elements territorials (especialment assentaments i infraestructures) específica, deixant enrere les receptes úniques.
6. Un **reconeixement a les activitats** del territori (especialment agricultura, ramaderia i gestió forestal) que **contribueixen a la mitigació del risc** d'IF, així com una **protecció** específica en els instruments de planificació per tal de preservar-ne la seva existència i contribució.
7. El desenvolupament d'una **cartografia del mosaic agro-forestal estratègic de protecció** d'infraestructures i assentaments front els GIF.
8. Una **col·laboració** real i efectiva entre els diferents **Departaments de la Generalitat de Catalunya** (especialment Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural; Interior; i Vicepresidència, Polítiques Digitals i Territori), les **administracions** competents i **agents** implicats, per tal que es pugui efectuar una política territorial i una planificació del risc integrada i inclusiva que garanteixi l'ús de la informació disponible.
9. La redacció i aprovació del **Pla General de Política Forestal**, així com el **Pla Territorial Sectorial d'espais agraris**.

Reconeixent la complexitat del tema tractat, així com les moltes altres disciplines implicades, estem a disposició de tots aquells actors que se sentin interpel·lats per aquest manifest.

⁵ Com s'ha fet amb els Plans Directores Urbanístics del Sistema Costaner i els recents Plans Directores Urbanístics de Sòls No Sostenibles.

⁶ Els PDU poden alterar els POUM i tan sols caldria assegurar que als efectes de la prevenció d'incendis comporten la modificació automàtica del PTP corresponent. Aquest PDU només s'ha de circumscriure als àmbits de risc que es determini.